

Paweł Łabieniec

"Etyka prawnicza", Roman Tokarczyk, [b.m.] 2005 : [recenzja]

Palestra 50/5-6(569-570), 218-220

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzje

Roman Tokarczyk: *Etyka prawnicza*

Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis 2005, s. 330

Problematyka etyki zawodów prawniczych stała się w ostatnim czasie przedmiotem szczególnego zainteresowania nie tylko przedstawicieli różnych prawniczych profesji, ale także specjalistów teorii prawa¹. Status etyki zawodowej, jej stosunek do prawa i etyki ogólnej nie był dotychczas jasno określony, co rodziło nie tylko problemy natury teoretycznej, ale prowadziło również do powstania poważnych trudności orzeczniczych w sprawach dyscyplinarnych, a nawet w sprawach karnych, gdy stosowanie norm prawnych prowadziło do kolizji z normami etycznymi, zwłaszcza gdy te ostatnie były wyrażone w spisanych zbiorach lub kodeksach uchwalanych przez organy samorządów zawodowych.

Z początkiem bieżącego roku ukazała się na rynku wydawniczym nakładem Wydawnictwa Prawniczego LexisNexis długo oczekiwana praca Romana Tokarczyka – profesora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – zatytułowana *Etyka prawnicza*². Składa się z dwunastu rozdziałów poprzedzonych *Przedmową* autorstwa Prezesa Trybunału Konstytucyjnego prof. Marka Safjana oraz *Wprowadzeniem*, którego autorem jest nestor wśród polskich i amerykańskich profesorów prawa Wieńczysław Józef Wagner von Igelgrund. Praca zaopatrzona jest również w indeks osób i notę biograficzną. Ponadto każdy rozdział zakończony jest wyborem literatury.

Książka – zgodnie z deklaracją autora – łączy w sobie cechy akademickiego podręcznika, monografii naukowej i swego rodzaju przewodnika dla praktyków prawa³. Nawiązuje do wydanej dwa lata temu pracy tegoż autora *Przykazania etyki prawniczej. Księga myśli, norm i rycin*⁴. Obie prace dopełniają się.

Przedmiotem *Etyki prawniczej* jest etyka profesji prawniczych, której istocie poświęcone

¹ Wśród publikacji dotyczących tego tematu zwraca uwagę zwłaszcza praca R. Sarkowicza, *Amerykańska etyka prawnicza*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004.

² R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2005, s. 330.

³ Tamże, s. 14.

⁴ R. Tokarczyk, *Przykazania etyki prawniczej. Księga myśli, norm i rycin*, Kraków 2003.

są rozdziały II i III. W rozdziale I autor charakteryzuje zawody prawnicze koncentrując się na zrekonstruowaniu ról społecznych, jakie przypisywane są osobom parającym się poszczególnymi profesjami. Uznaje bowiem za trafny pogląd, zgodnie z którym etyka zawodowa, w tym etyka zawodów prawniczych jest konsekwencją ról społecznych, jakie realizować mają osoby wykonujące dany zawód. Autor znajduje wspólny dla wszystkich (lub przynajmniej większości spośród nich) etyk zawodów prawniczych zbiór zasad postępowania obejmujący między innymi zasady autonomii, kompetencji, uczciwości, poufności. Rozdziały IV–XI poświęcone są omówieniu szczegółowych zagadnień etyk poszczególnych profesji prawniczych. Tokarczyk nie ogranicza się do przedstawienia etyki klasycznych zawodów prawniczych (sędziego, adwokata, prokuratora, notariusza), ale zajmuje się również problematyką etyki pozostałych zawodów prawniczych: radcy prawnego, komornika, doradców prawnych (w tym między innymi doradców podatkowych, biegłych sądowych, zawodowych negocjatorów, mediatorów i arbitrów), a także etyki urzędniczej. W ramach każdego z rozdziałów tej części pracy autor przedstawia w uporządkowany i klarowny sposób charakter danej profesji, jej historię, społeczną rolę wyznaczoną przez prawo i inne normy społeczne. Charakterystyki tej dokonuje w perspektywie komparatystycznej, uwzględniając nie tylko europejską, kontynentalną kulturę prawną, ale także kulturę anglosaską, latioamerykańską i kulturę Dalekiego Wschodu. W tym zakresie praca imponuje rozległością spojrzenia na omawianą problematykę i uzmysławia, że charakter i treść reguł i zasad etyki zawodowej w dużej mierze jest pochodną uwarunkowań konkretnej kultury prawnej. Szczególnie dużo uwagi poświęca Tokarczyk przedstawieniu sposobu pojmowania etyki zawodów prawniczych w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Jest to uzasadnione z kilku powodów. Po pierwsze to właśnie w USA i Kanadzie wydawanych jest najwięcej publikacji dotyczących etyki profesji prawniczych. Po drugie – tam również przykładą się wielką wagę do nauczania zasad tej etyki już w czasie studiów prawniczych. Zdanie egzaminu z tego zakresu jest warunkiem dopuszczenia do wykonywania zawodu. Wreszcie po trzecie – w dobie globalizacji, z którą wiąże się szerokie rozprzestrzenianie się w świecie amerykańskiego stylu życia, amerykańskie wzory w zakresie etyki zawodów prawniczych wywierają przełożony wpływ na sposób jej pojmowania w innych kulturach prawnych.

Tokarczyk przedstawia historię formułowania kodeksów etyki zawodowej profesji prawniczych w Polsce i na świecie. Kodeksom takim przypisuje wielorakie funkcje. Mają one precyzować wymierne standardy moralnego postępowania, kształtować wrażliwość moralną, zapewniać zachowanie zawodowej dyscypliny⁵. Autor przestrzega jednak przed pojmowaniem etyki zawodowej jako pasywnej, neutralnej i ogólnikowej zgodności z kodeksem zawodowym. Etyka prawnicza jako etyka zawodowa powinna być raczej aktywną sytuacją medytacyjną nad prawem i praktyką prawniczą. Za najważniejsze w pojmowaniu etyki prawniczej uważa to, „że działanie etyczne nie wyczerpuje się w zgodności z kodeksami, ale polega na rozwoju moralnych dróg osobistego życia, zespolonych nierozłącznie z moralną zawodową praktyką prawniczą”⁶.

Autor przedstawia także szeroko zjawisko konstruowania ponadnarodowych, a czasem wręcz globalnych zbiorów zasad etycznych poszczególnych prawniczych profesji. Zjawisko to jest szczególnie widoczne na obszarze Unii Europejskiej, gdzie przyjęto zasadę swobody

⁵ R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, dz. cyt., s. 61.

⁶ Tamże, s. 54.

wykonywania zawodów prawniczych przez obywateli państw członkowskich także na terytorium innych państw należących do UE. Zasada ta wymusza ujednolicanie standardów etycznych stawianych prawnikom.

Rozdział XII poświęcony jest etyce nauki prawa pojmowanej jako etyka badacza i wykładowcy (profesora), jak i studenta prawa. Nie jest to chyba rodzaj etyki prawniczej, lecz część etyki nauki, ale omówienie także i tych zagadnień w pracy poświęconej etyce prawniczej stanowi cenne dopełnienie przedstawianej w niej problematyki.

Książka Romana Tokarczyka jest bardzo cenną pomocą dydaktyczną dla studentów prawa uczestniczących w zajęciach z etyki prawniczej. Na polskim rynku wydawniczym jest to pierwszy podręcznik tego przedmiotu. Do tego podręcznik imponujący rozmachem w przedstawianiu omawianych zagadnień z różnorodnych kulturowo punktów widzenia. Autor, przedstawiając różne spojrzenia na kwestię samej istoty etyki zawodowej, rolę jej kodyfikacji oraz szczegółowe problemy etyk poszczególnych profesji prawniczych nie narzuca czytelnikowi swojego punktu widzenia, lecz pozostawia mu wybór stanowiska najbardziej przekonującego. Opublikowanie pierwszego podręcznika etyki prawniczej niesie nadzieję na to, że zajęcia z tego przedmiotu znajdą właściwe miejsce w programach studiów prawniczych w Polsce. Dotychczas bowiem przedmiot ten był często całkowicie pomijany w programach studiów. Również w ramach zajęć dla aplikantów problematyka etyki zawodowej traktowana była dotychczas bardzo powierzchownie, co było konsekwencją między innymi niewielkiej liczby godzin dydaktycznych przeznaczonych na przedstawienie tego rodzaju zagadnień. Nie znaczy to oczywiście, że samo mówienie o potrzebie przestrzegania zasad etyki zawodowej czyni ludzi lepszymi, a prawników bardziej skłonny do przestrzegania tych zasad. Do osiągnięcia takich rezultatów trzeba z jednej strony pozytywnego przykładu ze strony osób już wykonujących zawody prawnicze, a z drugiej efektywnego reagowania przez powołane do tego organy odpowiedzialności dyscyplinarnej na przypadki naruszania zasad deontologicznych. Sądzę jednak, że milczenie w sprawie etyki zawodowej stwarza atmosferę sprzyjającą jej lekceważeniu, dlatego pierwszy, obszerny podręcznik dotyczący tej materii odegrać może wielką rolę nie tylko w poszerzaniu wiedzy na temat etyki prawniczej, ale i w jej krzewieniu.

Recenzowana praca jest również cennym wkładem do dyskusji o etyce zawodów prawniczych, która w ostatnich latach nabiera w Polsce właściwego znaczenia. Osobom przygotowującym się do wykonywania poszczególnych zawodów prawniczych i tym, które wykonują już te zawody, praca Romana Tokarczyka pomaga spojrzeć na problematykę etyczną z szerokiego punktu widzenia. A w przypadku niektórych profesji (doradców podatkowych, zawodowych negocjatorów, komorników, a także radców prawnych) książka ta pomóc może w sformułowaniu zasad etyki zawodowej.

W *Uwagach końcowych* autor wyraża przekonanie – z którym całkowicie się zgadzam, że przyjęte w pracy komparatystyczne ujęcie opisowej etyki prawniczej sprzyja sformułowaniu normatywnej, międzynarodowej, a w perspektywie czasu również globalnej etyki zawodów prawniczych.

Paweł Łabieniec